

s obzirom da Stepinac nije biografski obrađen ni u jednoj našoj enciklopediji ili leksikonu osim *Male enciklopedije Prosvete*, 3, 311, Beograd 1978, teško je bilo uspoređivati ispravnost podataka i tvrdnji. U spomenutoj Prosvetinoj enciklopediji stoji da je Stepinac »za vreme II svetskog rata bio zagrebački nadbiskup; sarađivao sa ustašama i marionetskom vladom NDH u nasilnom prevođenju Srba u katoličanstvo, odobravajući masovne zločine ustaša nad narodom Hrvatske«. Sundhaussen pak piše suprotno i tvrdi da se prema Pavelićevu režimu odnosio s jednom mješavinom rezerviranosti i odbijanja (... dem Ustaša-Regime mit einer Mischung aus Reserviertheit und Ablehnung...). Uzroke spora zagrebačkog nadbiskupa i države nakon 1945. autor ne vidi u njegovu držanju za vrijeme rata nego u pitanju zahtjeva za odvajanje katoličke crkve u Hrvatskoj od Rima, zatim u vjerskoj nastavi u školama, te u nacionalizaciji crkvenih dobara (199). Ostale pojedinosti nećemo navoditi jer se iz navedenoga vidi kolike su razlike u pristupu i ocjenama.

Unatoč navedenim i drugim slabostima, a ponegdje i pristranostima, te političkim razlikama u pristupu i ocjeni pojedinih osoba koje postoje između naše i njemačke historiografije, ipak je dobro da se na našoj povijesti radi i u SR Njemačkoj i što su u okviru ovoga leksikona obuhvaćene najpoznatije biografije pripadnika svih jugoslavenskih naroda u sklopu Jugoslovenske Evrope. To se posebice odnosi na razdoblja zajedničkog života u sastavu bizantske, turske, austrijske i austrougarske države, te na istaknute ljude koji su bitno utjecali na prošlost narodâ ovog dijela Evrope, odnosno na povjesničare koji su dali zapažene priloge našoj povijesti.

Iz nekih tekstova se vidi da su se autori izdašno služili biografijama iz *Stanojevićeve, Jugoslavenske i Opće enciklopedije* Leksikografskog zavoda i da su prenijeli i njihove pozitivnosti, ali i negativnosti. U nekim, osobito novijim biografijama koristili su i rezultate njemačke i austrijske povijesne znanosti, pa je leksikon vjerna slika tih dometa. Međutim, valja istaknuti da su u nekim područjima istražili i napisali ponešto i prije nas, jer mi, osim nekih nedovršenih pokušaja nemamo historijskih biografskih leksikona. Ipak, autori neke teškoće i razlike nisu mogli na zadovoljavajući način prevladati. To se poglavito odnosi na ocjenu tzv. politički negativnih ličnosti s kojima, uostalom, ima teškoća i naša enciklopedistika.

Dragutin Pavličević

PONOVNO IZLAZI ZBORNIK »VRELA I PRINOSI«

Kada je 1971. profesor J. Šidak dao prikaz i ocjenu dotadašnje hrvatske historiografije¹ između ostalog naveo je kako su u međuratnom razdoblju uvjeti i organizacijska podloga bili loši za razvoj historiografije, pa da se stoga »značajnijim može smatrati pojava dvaju povremenih zbornika za crkve-

¹ J. Šidak: Hrvatska historiografija — njezin razvoj i današnje stanje (1971). U knjizi *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb 1981, str. 351—369.

nu povijest?» Pri tome je mislio, a u bilješci i naveo,² da se radilo o zbornicima *Croatia sacra*, Arhiv za crkvenu povijest Hrvata (izišlo u Zagrebu od 1931.—1944. dvadesetčetiri broja) te zbornik *Vrela i prinosi*, Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima³ (izišlo u Sarajevu od 1932—1942 dvanaest brojeva⁴). Cilj je ovog prikaza ukratko prikazati tri dosadašnja broja obnovljenog zbornika *Vrela i prinosi*, budući da i danas možemo reći da se radi o značajnom prinosu historijskoj znanosti ali ne zbog toga što bi naša znanost bila na razini međuratne, dapače, već zbog činjenice da se u svakom pogledu radi o ozbiljnom i dobro uređivanom časopisu koji donosi vrlo vrijedne studije i priloge i što je, možda, još vrednije da donosi arhivsku građu i to uglavnom iz inozemnih arhiva.

Vrela i prinose pokrenuo je u Sarajevu 1932. isusovac, historičar i pisac mnogobrojnih djela, rasprava i studija — Miroslav Vanino (rođ. 1879. u Zagrebu, gdje je i umro 1965). Od 1937, na prijedlog F. Šišića, izabran za dopisnika člana JAZU, u recentnoj historiografiji je poznat svojim kapitalnim djelom »Isusovci i hrvatski narod«,⁵ publiciranim 1969. uz tristotu obljetnicu Sveučilišta.) Osim pokretača i glavnog urednika M. Vanina u zborniku su surađivali i historičari poznati i priznati u našoj historiografiji. To su, između ostalih, bili: F. Fancev, T. Matić, F. Kesterčanek, E. Laszowski, V. Štefanić, N. Žic i drugi. Surađivalo je ukupno 20 autora i objavljeno je 75 radova od čega samo Vaninovih 33.

Kao što sam već naveo ovdje ću prikazati tri dosadašnja broja iz nove serije i to 13/1982., 14/1983., i 15/1985.

Trinaesti broj, osim kronologije i bibliografije M. Vanina koju je priredio glavni urednik Mijo Korade, donosi još i studiju pokojnog *J. Jurića* o »Ilirskom kolegiju u Loretu 1580—1860«. Radi se o jednom od najznačajnijih zavoda za balkanske zemlje u prošlim stoljećima. Zatim slijede arhivski podaci o pitomcima tog kolegija, građa objavljena po prvi put. *M. Korade* je objavio uzornu studiju o Vinku Basileu, talijanskom isusovcu sa Sicilije, koji je u našim krajevima djelovao kao pučki misionar, duhovnik i župnik oko 30 godina. Pisao je nabožna djela, prevodio (budući je znao kako kaže »ilirski«) te pokretao »dobri tisak u Hrvatskoj«. Između ostalog M. Korade je istakao da je V. Basile bio i idejni pokretač HKD sv. Ćirila i Metoda. Svoja djela posvećivao je »Predragomu narodu Slovinskomu na jugu«.

P. Belić u studiji »Tko je napisao Obilato duhovno mliko« utvrđuje da je autor toga katekizma iz 1754, Antun Kanižlić, dok *T. Trstenjak* u svom prilogu »Četiristota obljetnica katekizma Aleksandra Komulovića« skreće pažnju na prvi originalni hrvatski katekizam iz 1582. K tomu donosi još i dva dokumenta iz Komulovićeve života (oporuku te jedno pismo iz Dubrovnika).

Potkraj 1983. izišao je i 14. broj zbornika koji započinje studijom *I. Fučeka* »Književni rad Jurja Muliha«. Radi se o ovećoj, dobro dokumentira-

² n. dj. str. 354, bilješka 6.

³ Ovaj časopis se kod nekih autora citira prema svom latinskom nazivu iz zaglavlja a koji glasi: *Fontes et studia, Historiae Societatis Iesu in finibus Croatorum*.

⁴ Zapravo je izišlo samo nominalno 12 svezaka. Stvarno ih je bilo 11 jer je 10. broj *Povijest i analiza crkve sv. Katarine* u Zagrebu ostao neobjavljen. Usp. Napomenu uredništva u 13. broju.

⁵ Prvi se svezak odnosi na rad u XVI st. i Zagrebački kolegij. Koliko mi je poznato uskoro bi iz tiska trebao izići i drugi svezak.

noj i zaista uzornoj studiji o poznatom hrvatskom isusovcu, misionaru i piscu iz 18 st. U ovom je radu nakon kritičke analize cjelokupne, dosad poznate, građe i postojeće literature između inih rješениh nedoumica konačno sačinjen i kompletan katalog Mulihovih djela, činjenica od ne male važnosti za povijest naše književnosti.

M. Korade donosi također bogato dokumentiranu studiju o, kod nas zaboravljenom i nepoznatom piscu prve kajkavske gramatike, Ignaciju Szentmartoniju, koji je djelovao i kao pionir istraživač na Amazoni, kraljevski astronom i matematičar, autor geografskih karata. U nas dakle nepoznat, nije ostao nepoznat u španjolsko-portugalskom svijetu. Po ocu je bio Mađar iz Kotoribe, ali je indikativno i to da mu je majka Kristina, rođena Petrić, te da je govorio bolje hrvatski od mađarskog pa je Hrvatsku smatrao svojom domovinom.

M. Korade također donosi i biografske podatke prve generacije hrvatskih isusovaca i to od 1553—1584., a priredio je i veoma vrijedne »Izvještaje isusovačkih misionara iz XIX st. o istočnoj Hercegovini«. To su izvješća V. Basilea, A. Ayale i drugih koji su misionarili od 1845. u trebinjskoj biskupiji koji sadrže mnoštvo zaista vrijednih kulturno-socijalnih opisa i podataka o narodu toga kraja. Broj završava prilogom *J. Jurića* i *M. Korade* u kojem se donosi arhivska građa o Ilirskom kolegiju u Loretu.

Petnaesti je broj Zbornika izišao u jesen 1985., a donosi niz vrijednih studija i priloga. *I. Fuček* se ponovo zabavio Mulihom te je ponovnim kritičkim preispitivanjem izvorne građe utvrdio Nacrt života J. Muliha, a donio je i neke izvore vezane za Muliha a do sada ne izdavane. Autor studije drži da je ispravno i objektivno rješio činjenice koje se odnose na »nacrt« Mulihova života a ujedno najavljuje druge studije u kojima će osvijetliti Mulihov rad na drugim poljima njegove djelatnosti. *M. Korade* »Povijest zvanja mladih Dubrovčana u XVII stoljeću« donosi podatke o redovničkom životu sestorice poznatih dubrovčana iz XVII. st. na temelju arhivske građe. Radi se o Brni Djurdjeviću, Marinu Bučiću, Franu Gunduliću, Ivanu i Petru Lukareviću i Dživi Gučetiću. Budući se radi o poznatim i zaslužnim ljudima, ova dosad nepoznata građa će svakako upotpuniti znanje o njima i njihovu radu. *T. Trstenjak* u svojem prilogu »Isusovci u Čakovcu: neostvarena želja pavlinskog generala«, iznosi malo poznate podatke o ideji srijemskog biskupa i pavlinskog generala Stjepana iz Trnave da, još 1591. kada u nas nije bilo isusovačkih kuća, dovede u Čakovec isusovačke redovnike. Od toga se, međutim, odustalo zbog stalne turske opasnosti kao i zbog opiranja grofova Zrinskih koji su favorizirali protestantizam.

Zanimljiv je i prilog *A. Jembriha*: »Tematsko srednjovjekovno-dramska prožimanja na sveučilištu u Grazu te Zagrebačkoj i Varaždinskoj gimnaziji (1586.—1770)«. Budući je na gradačkom sveučilištu u to vrijeme odgajan velik broj studenata iz sjeverne Hrvatske, razvijale su se mnoge kulturne veze pa su se, između ostalog, i školske drame prikazivane u Grazu prikazivale i u Zagrebu i Varaždinu. Autor ističe kasniju ulogu školskih drama, od kojih su mnoge po inspiraciji i tematici srodne gradačkim, za naš kasniji jezično-literarni preporod i nacionalno-socijalnu emancipaciju.

U ovom je broju *M. Korade* nastavio objavljivati podatke o hrvatskim isusovcima XVI. i XVII. stoljeća među kojima se nalazi i nekoliko poznatih imena iz naše kulturne povijesti. Tu su npr. podaci o osnivačima zagrebač-

kog kolegija i prvim učiteljima u Zagrebu Žaniću, Vragoviću, Mišljenoviću i Ratkaju. Potom i o De Bonisu, pa o Komuloviću koji je prije ulaska u Družbu bio papinski poslanik u mnogim europskim zemljama a svojim je književnim opusom postao jedan od preteča hrvatskog književnog jezika.

J. Matoš u svom prilogu o kanonskim vizitacijama Osjeka u XVIII. st. između ostalog, piše o djelovanju isusovaca (zajedno s franjevcima) na školskom, graditeljskom, duhovnom i drugim poljima u Osijeku i okolici. Objavljuje i dvije vizitacije iz Primatilnog arhiva u Ostrogonu u kojima ima dosta podataka o Osijeku XVIII stoljeća. Ti su podaci to vredniji kada se zna da je osječki arhiv propao koncem prošloga stoljeća. Ovo je ujedno i prilog skorašnjem jubileju Osijeka koji 1987. slavi tristogodišnjicu oslobođenja od turske vlasti.

M. Pelosa u svom prilogu »Prinosi i građa za povijest kastavske Crekvine«, upozorava na ruševine trobrodne ranobarokne isusovačke crkve sv. Marije u Kastvu na lokalitetu zvanom Crekvina. Autor je prvi od istraživača koji nastoji donijeti sustavnu kronologiju ovog arheološkog objekta, kao i razloge gradnje i propasti jednog takvog objekta. Također donosi i izvore važnih za povijest ovoga objekta prevedene na hrvatski jezik. Osim ovih navedenih studija i priloga u Zborniku se objavljuju i prikazi relevantnih izdanja uglavnom arhivskih izvora. Svi članci imaju sažetke na engleskom, a na kraju svakog sveska je indeks imena i lokaliteta. Zbornik bi trebao izlaziti jednom godišnje a može se naručiti kod izdavača: Filozfsko-teološki institut DI, 41001 Zagreb, Jordanovac 110 pp 169.

Damir Zorić

O BIBLIOGRAFIJI U »VJESNIKU ZA ARHEOLOGIJU I HISTORIJU DALMATINSKU«

Vjerojatno istraživači dalmatinske prošlosti znaju za vrijednu bibliografiju knjiga, članaka i recenzija o arheologiji, povijesti i povijesti umjetnosti Dalmacije, zaključno do 15. stoljeća, koju već tridesetak godina skuplja i u »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku« objavljuje Neda Anzulović, ali smatram da je korisno još jednom na nju upozoriti.

Bibliografija je tiskana ovim slijedom:

U broju LIII, 1952, bibliografija radova za godine 1949—51, str. 271—7. — LIV, 1952, za 1952, 218—233. — LV, 1953, za 1953, 266—277. — LX, 1958, za 1954—57, 152—173. — LXI, 1959, za 1958—59, 159—171. — LXII, 1960, za 1960, 157—165. — LXIII—LXIV, 1961—2, za 1961—2, 251—266. — LXV—LXVII, 1963—5, za 1963—5, 329—354. — LXVIII, 1966, za 1966, 214—255. — LXIX, 1967, za 1967, 87—98. — LXX—LXXI, 1968—9, za 1968—9, 199—219.

Tada je »Vjesnik« preskočio u numeraciji ravno 10 godina (1969—79), pa se sada bibliografija ažurira tako da se u jednom broju obuhvaća višegodišnji period:

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 18

ZAGREB

1985.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 18

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor i tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ Damir, student, Filozofski fakultet Zagreb
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
BOBAN dr Ljubo, Filozofski fakultet Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet Zagreb
BUŽIĆ-BOŽANČIĆ dr Danica, Poljana kralja Tomislava 3, Split
ĐURIĆ Vesna, student, Filozofski fakultet Zagreb
FILIPOVIĆ Klara, Šestinski vijenac 22, Zagreb
GOLDSTEIN mr Ivo, Filozofski fakultet Zagreb
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb
KARDUM mr Livia, Fakultet političkih nauka Zagreb
KLOPČIĆ Franc, Linhartova 62, Ljubljana
KUDELJIĆ Zlatko, Turinina 4, Zagreb
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb
NIKOLANCI Mladen, B. Ivanovića 10, Split
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
PEKIĆ mr Milenko, Naučna biblioteka, Zadar
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar
PRELENDER Ivica, Iza Roka 1, Dubrovnik
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Zagreb
STUBLIĆ Zlatko, Vlašićka 12, Zagreb
ŠANTEK Darko, Trnac 29, Zagreb
ŠVAB mr Mladen, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb
TARADŽIĆ Branka, student, Filozofski fakultet Zagreb
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1 Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb